

Speech Anja van der Starre, zaterdag 3 oktober 2020 te Sliedrecht

Dames en heren, en in het bijzonder noem ik de heren Bos en Mijster,

Dit is een verhaal van hoop. *“Hoop is een kwaliteit van de ziel en niet afhankelijk van wat er in de wereld gebeurt”*.

Dat is een regel uit één van mijn favoriete gedichten. Het heet ‘De weg van de hoop’ en het is van Vaclav Havel, de voormalige Tjechische president.

De hoop die wij ten diepste in ons dragen, stelt ons altijd weer in staat voorbij de horizon te kijken. Dat is wat ik zelf heb mogen ervaren toen ik vijftien jaar geleden op onderzoek uit ging naar de geschiedenis van mijn vader Bas, één van de Merwedegijzelaars. De onrust in mijn leven zette me daar toe aan. Ik voelde me vaak geïsoleerd in een wereld waarin alles maar doordraaide. Van buiten zag het er ogenschijnlijk prima uit allemaal, maar wat er aan de binnenkant gebeurde was een heel ander verhaal.

Het is bekend dat je kunt lijden onder het verdriet dat je ouders en zelfs je grootouders hebben doorstaan. Mensen geven nu eenmaal hun pijn door aan hun kinderen. Het kan confronterend zijn om dat te beseffen, want welke spanningen en frustraties geef je onbewust door? Ik wilde dat in ieder geval onder ogen zien. De oorlog was dan al wel zestig jaar afgelopen, in mijn leven speelde die nog steeds een rol. Dat patroon wilde ik naar mijn dochter Nina, de volgende generatie, graag doorbreken. Mijn zoektocht stopte niet bij dat ene bezoek aan voormalig Oost-Duitsland in de zomer van 2005.

Cor Bart die zich inzet voor de slachtoffers van de razzia Beverwijk zette me op het spoor van het maken van een digitaal monument en toen dat er was, zette dat nogal wat in beweging. Zo kwam ik met veel mensen in contact, ook met oud-gijzelaars. Toen tachtigers, maar vaak nog heel goed in staat hun verhaal te vertellen. En – hoe bijzonder! – ze wilden het me ook vertellen. Vaak voor het eerst, maar ze waren er door de hernieuwde aandacht van overtuigd, dat hun verhalen niet vergeten mochten worden. Ook om hun maten te eren die de hel van de Duitse kampen niet overleefd hadden: 28 in getal, maar allemaal mannen van vlees en bloed: iemands zoon, iemands broer, iemands echtgenoot of verloofde en zelfs iemands vader. De jongste 18, de oudste 25 jaar.

Onze trauma's geven ons niet slechts een erfenis van leed, maar ook van kracht en weerbaarheid. De pijn in onze ziel kan ons ook krachtiger maken. Wijzer. En daardoor beter in staat om met tegenslagen om te gaan. Die complete erfenis blijft beschikbaar voor volgende generaties.

Mijn zoektocht naar het verleden heeft me in ieder geval veel gebracht. Ik heb me verdiept in alle kanten van het verhaal, ook die van oorzaak een aanleiding. En die verschillende perspectieven hebben me inzicht gegeven en milder gemaakt. Ieder mens heeft een verhaal. Proberen te begrijpen in plaats van te oordelen. En wat een rust geeft het als je kan accepteren en vergeven.

Dit prachtige monument van Richard van der Koppel zit vol met symboliek. Als nabestaande vind ik het ongelooflijk knap hoe het Richard als buitenstaander is gelukt te verbeelden wat óns zo raakt, maar onzichtbaar is voor anderen. Niet de dood is het grootste verlies in ons leven. Ons grootste verlies is wat in ons sterft, terwijl we nog leven. Met die ballast keerden vele gijzelaars terug in een maatschappij, die niet meer naar hen omkeek. Zelfs het eigen dorp zweeg en leek te vergeten. Ik denk dat iedereen begrijpt dat dat zijn sporen nalaat en op menig gezin een groot stempel heeft gedrukt.

Dit monument geeft het dorpsverdriet waaraan de burgemeester in zijn toespraak refereerde heel kunstig een gezicht. En dat dorpsverdriet gaat niet alleen over de 600 gijzelaars, dat gaat ook over u en mij. Wij - nabestaanden én inwoners van de betrokken dorpen – wij met elkaar zijn dit beeld. Verleden, heden en toekomst komen er hoopvol samen.

Ik vind dat ik het mijn vader en al die andere stille helden schatplichtig ben hun trieste verhaal verder te vertellen. Het offer dat zij als volstrekt onschuldigen hebben moeten brengen, verdient erkenning en onze blijvende aandacht. Voor mij een eervolle missie. Het digitaal monument, mijn boekje over de Merwedegijzelaars en de NOS-documentaire passen daar in. Net als de Struikelstenen die in Sliedrecht voor de Merwedegijzelaars zijn gelegd. Daarmee keren de namen van de elf omgekomen jonge mannen terug in ons dorp.

Terugkijkend is dit alles de opmaat geweest naar waar ik altijd op ben blijven hopen: een waardig en passend monument. Een monument dat de ziel van de opgepakte mannen en hun families portretteert.

Hun onschuld en angst, hun wanhoop, onmachtige woede en bodemloos verdriet. Maar ook hun strijd, (veer)kracht en hoop.

Vandaag is het zover. De geschiedenis van de Merwedegijzelaars blijft met dit persoonlijke en intieme monument niet alleen bewaard, ze wordt ook tastbaar voor een grotere groep mensen. Van de talloze nabestaanden tot de argeloze wandelaar.

Graag wil ik wat mensen bedanken.

Allereerst alle Merwedegijzelaars en hun families die mij in de afgelopen jaren hun verhaal hebben willen vertellen. Dat geldt zeker ook voor de familie Smit uit Giessendam. Met de moord op hun grootvader begon het allemaal in april 1944. Door al die verhalen kon de geschiedenis goed in kaart worden gebracht. Dank allemaal voor jullie vertrouwen.

Dan dank ik het CDA Sliedrecht voor het indienen van de motie voor dit monument. En uiteraard dank ik de gemeenteraadsleden die de motie unaniem hebben gesteund. De drie gemeentes dank ik dat ze zich er sterk voor hebben gemaakt dat het monument in alle drie de gemeentes zou komen en dit vervolgens hebben gefaciliteerd en bekostigd. Het was goed om met andere nabestaanden en betrokkenen een commissie te vormen die het hele proces begeleid hebben. Dank voor dat teamwork; samen kom je ergens.

Richard van der Koppel, jij verdient zelf een standbeeld voor de voortreffelijke en kunstige wijze waarop je de gevoelens van de nabestaanden in dit monument tot uiting hebt laten komen.

Dan mijn geweldige man Dick. Al sinds we elkaar kennen deel je mij met 600 Merwedegijzelaars, waar ik nog bijna dagelijks veel tijd en aandacht aan geef. Jij biedt me daarvoor alle ruimte omdat je weet dat het belangrijk is. Dank voor jouw onvoorwaardelijke liefde en steun.

Lieve Nina, dank dat jij hier vandaag naast me staat in eervolle herinnering aan je grootvader Bas die je helaas nooit gekend hebt.

Het laatste woord is voor mijn lieve vader en moeder.

Mama, jij was op 12-jarige leeftijd getuige van de razzia. Na de oorlog leerde je papa pas kennen. Hij was toen zeker niet meer de krachtige kerel die hij tot 16 mei 1944 was geweest. Maar jij zag wie hij werkelijk was en hebt liefdevol voor hem gekozen ondanks de bedenkingen uit je omgeving. Je hebt ruim 40 jaar naast papa gestaan en bij jou wist hij zich erkend en geborgen.

Papa, wat hadden mama, Heleen en ik er veel voor gegeven om jou van dit moment getuige te kunnen laten zijn. Hoe jij bent omgegaan met wat jou als 19-jarige jongen is overkomen, verdient alle respect.

Als kind heb ik soms je onmacht en verdriet gezien. Nog veel vaker voelde ik wat onuitgesproken bleef. En toch ... jij was altijd positief, een doorzetter met een vriendelijk woord voor iedereen. Een toegewijd echtgenoot, een liefdevolle vader en je had zonder twijfel een fantastische opa geweest.

Dank dat jij altijd de hoop in je hart bent blijven dragen. Je bent mij nog iedere dag tot voorbeeld. Dankzij jou weet ik dat de dichtregel waar ik mee begon waar is: 'Hoop is een kwaliteit van de ziel en niet afhankelijk van wat er in de wereld gebeurt'.